

WSCHODNI ROCZNIK HUMANISTYCZNY
TOM XVIII (2021), №1
s. 35-43
doi: 10.36121/dmagier.18.2021.1.035

Dariusz Magier
ORCID 0000-0001-9367-7448
(Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach,
Archiwum Państwowe w Siedlcach)

Po co archiwistyce jest potrzebna historia?

Streszczenie: Podstawy zawodu archiwisty w Polsce, podobnie jak w innych państwach Europy, powstały ze związku z nauką historyczną. W ostatnich latach pojawiają się nowe rodzaje dokumentacji. Powoduje to coraz szersze otwieranie się archiwów na dziedziny wiedzy, które pozostają poza optyką historii. Czy zatem historia jest w archiwach nadal potrzebna? Autor udowadnia, że tak. Wynika to zarówno z obowiązującego prawa, jak i tradycji pracy archiwalnej na etapie selekcji dokumentacji i jej twórców oraz metod pracy archiwistów. Cały system opracowania archiwalnego w Polsce, wszystkie jego etapy, opierają się na wiedzy historycznej. Wydaje się więc ona niezbędna w działalności archiwów.

Słowa kluczowe: archiwa, archiwistyka, badania, dokument, historia

Why do archive studies need history?

Annotation: Similarly as in other European countries, foundations of an archivist profession arose in connection with historical science. In recent years, new types of documentation appeared. In consequence, archives are opening up to other fields of knowledge that are beyond the optics of history. Therefore, is history still essential for archives? The author attempts to prove that it is. This is due to the applicable law and tradition of archival selection of documents, its authors, and archivists' methods of work. The entire spectrum of archival system in Poland, with all its stages, is based on historical science. Thus it still seems to be indispensable for archives studies.

Key words: archival science, archives, document, history, research

Почему архивоведение нужна история?

Аннотация: Основы профессии архивиста в Польше, как и в других странах Европы, возникли в связи с исторической наукой. В последние годы появились

новые виды документации. В результате архивы открывают все больше и больше областей знаний, выходящих за рамки исторической оптики. Так нужна ли еще история в архивах? Автор доказывает, что это так. Это связано как с действующим законодательством и традициями архивной работы на этапе отбора документации и ее авторов, так и с методами работы архивистов. Вся архивная система в Польше, все ее этапы основаны на исторических знаниях. Следовательно, они являются незаменимыми в деятельности архивов.

Ключевые слова: архивы, архивоведение, исследования, документ, история

Prolog

Idee, jak wiadomo, mają konsekwencje. Potraktowanie historii, jak jedną z nauk pomocniczych archiwistyki, ludziom ukształtowanym klasycznie wydaje się zrazu zabiegiem obrazoburczym. Oto bowiem jedna (i nie najważniejsza bynajmniej) z nauk wykorzystywanych przez badaczy dziejów staje się podmiotem wobec potężnej i posiadającej starożytne korzenie historii. Bo przecież nauka pomocnicza, to taka, która – choć nie można jej określić jako podrzędną – jest jedynie „uzupełnieniem innej dyscypliny”¹. Jej miejsce to pierwszy etap pracy badacza, pomoc przy zbieraniu, opisywaniu i systematyzacji źródeł². Jednakże pokolenia archiwistów, które od końca lat 80. XX wieku dążyły do emancypacji archiwistyki w osobną naukę (czego naturalną konsekwencją dydaktyczną wydawało się wyodrębnienie kierunku *Archiwistyka*), musiały się liczyć z tym, że efektem ich działań będą przewartościowania w relacjach obu nauk³. Dla nich sytuacja, że historia staje się jedną (a przy obecnym nacisku na metodykę kancelaryjną – także coraz mniej ważną) z nauk pomocniczych wykorzystywanych przez archiwistykę, nie powinna być zaskoczeniem. Mam wrażenie, że jednak tak jest. W tym artykule zechcę podzielić się z Czytelnikiem kilkoma refleksjami na ten temat.

Genesis

Podstawy zawodu archiwisty w Polsce, podobnie jak w innych państwach Europy, powstały ze związku z nauką historyczną. Swoje rozważania tej sprawie poświęcili ostatnio Waldemar Chorążyczewski i Paweł Gut⁴. W XIX

---

¹ M. Hlebionek, *Jakich nauk pomocniczych potrzebuje archiwistyka?* [w:] *Archiwa bez granic. Pamiętnik VII Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich. Kielce 20-21 września 2017 r.*, red. W. Chorążyczewski i K. Strykowski, Warszawa 2019, s. 151.

² J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2012, s. 8.

³ „Z punktu widzenia archiwistyki, rozumianej jako samodzielna dyscyplina naukowa, historia również będzie jej nauką pomocniczą”, M. Hlebionek, s. 155.

⁴ W. Chorążyczewski, P. Gut, *Historia w archiwach i archiwa w historii. Udział archiwów państwowych w rozwoju historiografii polskiej*, „Archeion”, t. 120, 2019, s. 50-88.

w., gdy zaistniały pierwsze instytucje archiwalne, od razu stały się one obiektem zainteresowania historyków, co uczyniło je fundamentem nauki historycznej. Przeobraziło to rozumienie słowa „archiwum”, które dotychczas oznaczało skład dokumentacji zlikwidowanych instytucji, w placówki związane z historiografią i zapoczątkowało zupełnie nową dla nich i archiwistów epokę – epokę archiwów jako naukowych placówek historycznych⁵. Archiwa, które powstały w Galicji w drugiej połowie XIX w., czyli Archiwum Krajowe Aktów Grodzkich i Ziemskich we Lwowie oraz Archiwum Krajowe Aktów Grodzkich i Ziemskich w Krakowie, to już w pełni archiwa historyczne, na czele których stali profesorowie Uniwersytetu Jagiellońskiego⁶. Takie były również korzenie archiwów państwowych niepodległego państwa, które proklamowano w 1918 r. To właśnie w II Rzeczypospolitej skryształizowało się przekonanie, że przejawy funkcjonowania archiwów na gruncie nauki historycznej stanowią pełnię ich zadań, do których należy: porządkowanie akt, sporządzanie inwentarzy, repertoriów, indeksów, udostępnianie akt badaczom, przygotowywanie materiałów archiwalnych do druku⁷. Właśnie te prace archiwalne stały się podstawą do powstania etosu zawodu archiwisty w Polsce. Jego efektem było też utworzenie czasopisma „Archeion” oraz ukształtowanie się sytuacji, w której 60% personelu archiwów państwowych (IX 1939 r.) stanowili pracownicy naukowci – głównie historycy⁸. Po okresie okupacji niemieckiej w latach 1939-1945 ten kierunek rozwoju rządowej administracji archiwalnej został nie tylko zachowany, ale był coraz bardziej wzmacniany przez archiwistów komunistycznej administracji⁹. Umocniło to kluczowy zestaw czynności archiwalnych, na które składały się takie efekty działań historycznych jak:

1. Zebrania naukowe w archiwach, których zadaniem było:
  - a) ułatwiać pracownikom rozstrzyganie trudności metodycznych w bieżącej pracy;
  - b) zaprawiać młody personel do badań naukowych;
  - c) stanowić rezerwuar artykułów do publikacji archiwalnych.
2. Przygotowanie wstępów do inwentarzy.
3. Inwentaryzacja tematyczna, uważana powszechnie do dzisiaj za jedno

⁵ M. Łodyński, Archiwisci i bibliotekarze, „Przegląd Biblioteczny”, nr 4, 1937, s. 279.

⁶ S. Ciara, *Archiwa a uniwersytety w Krakowie i Lwowie w latach 1877/78-1918*, Warszawa, 2002, s. 88.

⁷ M. Motas, *O przepisach archiwalnych w Polsce międzywojennej (1918-1939)*, „Archeion”, t. 48, s. 1969, s. 122-123.

⁸ A. Tomczak, *Rzut oka na dzieje archiwów polskich i na ich aktualne zadania*, „Archeion”, t. 43, s. 1966, s. 79.

⁹ P. Bańkowski, *Działalność naukowa i wydawnicza państwowej służby archiwalnej w Polsce Ludowej*, „Archeion”, t. 41, 1964, s. 161.

z najpoważniejszych przedsięwzięć naukowych (historycznych de facto) archiwistyki polskiej.

4. Współpraca z akademickimi instytutami historycznymi.
5. Organizacja i udział w historycznych konferencjach naukowych.
6. Wydawanie publikacji (najczęściej historycznych): czasopism i monografii¹⁰.

Działalność naukowa na niwie historii ciągle należy do zakresu obowiązków archiwów. Tak widzą ich rolę również środowiska akademickie, które w procesie kształcenia archiwistów (nawet na kierunku *Archiwistyka*) nadal kładą duży nacisk na wyposażenie swych absolwentów w kompetencje historyczne.

Czy historia jest w archiwum koniecznie potrzebna?

W chwili obecnej – tak. Wynika to z obowiązującej ustawy archiwalnej, która wyliczając rodzaje dokumentów wchodzących w skład materiałów archiwalnych precyzuje, że dokumentacja ta, bez względu na sposób jej wytworzenia, ma przede wszystkim mieć „znaczenie jako źródło informacji o wartości historycznej”¹¹. Kto lepiej oceni tą wartość jak nie historyk? Albo inaczej – po co dawać do tej oceny materiały komu innemu niżli historykowi? Byłaby to sytuacja jak z *Kołysanki stalinowskiej* Stanisława Staszewskiego¹².

A przecież do dopiero początek. Cały system opracowania archiwalnego – uważanego nadal przez archiwistów za kluczowe zadanie archiwum¹³ – wszystkie jego etapy, sformułowane ostatecznie przez Adama Stebelskiego¹⁴, opiera się na wiedzy historycznej. Wydaje się więc ona – mniej lub bardziej – ale z pewnością niezbędna. Najbardziej w zakresie:

- studiów wstępnych nad twórcą zespołu archiwalnego – informacje

¹⁰ P. Bańkowski, *Działalność naukowo-wydawnicza państwowej służby archiwalnej w Polsce Ludowej*, „Archeion”, t. 24, 1955, s. 88-89.

¹¹ Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 grudnia 2019 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, Dz. U. 2020, poz. 164.

¹² *Rosną w Polsce domy z czerwoniutkiej cegły,
Domy wznosi piekarz, bo w tej pracy biegly.
Handel zagraniczny rozwijają zduni -
Znają koniunktury z gawędzeń babuni.
Domy, mosty, szkoły - to domena szewców,
A z krawców się robi zwycięstwa ich piewców.
(...)*

¹³ D. Magier, *Organization of Archival Records in the Opinion of Archivists of State Archives in Poland Based on Results of the 2018 Survey*, „Res Historica”, t. 49, 2020, s. 538.

¹⁴ A. Stebelski, *Porządkowanie akt*, „Archeion”, t. 19/20, 1951, s. 109, 135.

dotyczące tego, w jakim czasie aktotwórca działał, jaki był zakres jego kompetencji, jaką miał strukturę i wg jakiego systemu kancelaryjnego narastała jego produkcja aktowa;

- rozpoznania przynależności zespołowej – ustalenia na podstawie historii aktotwórców (problem dziedziczenia materiałów archiwalnych), treści i znaków kancelaryjnych dokumentów czy akta tworzą jeden czy więcej zespołów;

- napisania wstępu do inwentarza zespołu archiwalnego – opracowania naukowego de facto historycznego¹⁵.

Trzy główne części tego ostatniego: dzieje urzędu, dzieje zespołu i dzieje opracowania¹⁶, choć z zastrzeżeniem (w praktyce przestrzegającym w przeszłości w różnorodnej mierze), by nie przeradzały się w obszerne dzieła naukowe, zawierały szczegółową charakterystykę twórcy i zespołu archiwalnego w postaci rozdziałów:

1. Dzieje ustrojowe urzędu.
2. Dzieje zespołu.
3. Charakterystyka archiwalna zespołu.
4. Analiza metod porządkowania i inwentaryzacji zespołu.
5. Bibliografia¹⁷.

Rekonstrukcja procesu akto- i archiwotwórczego oraz badanie ich efektów, jako przemyślanej działalności człowieka w przeszłości (fizycznej, psychicznej, społecznej), „na którą nie mamy wprowadzić żadnego wpływu, ale którą możemy badać dzięki zachowanym po niej pozostałościom o charakterze materialnym”¹⁸, to nieodrodna domena historii w archiwistyce. Czyż bowiem zasób archiwalny nie stanowi pozostałości po rozumnej działalności człowieka, co jest zwyczajowym przedmiotem badania historycznego?

Badania prowadzone w celu sporządzenia wstępu do inwentarza archiwalnego to najbardziej „historyczna” część działań archiwisty, aczkolwiek można dyskutować czy jest to historia klasyczna, czy może jakiś jej rodzaj, dajmy na to historia jednostek organizacyjnych, o której wspominał swego czasu chociażby Marcin Hlebionek, ze względu na „jej rolę w metodyce archiwalnej, gdzie znajomość dziejów aktotwórcy, lub analogicznych instytucji, pozwala na podjęcie właściwych decyzji w czasie porządkowania dokumentacji”¹⁹. Ale

¹⁵ *Metodyka pracy archiwalnej*, red. S. Nawrocki, S. Sierpowski, Poznań 1995, s. 126-149.

¹⁶ W. Kwiatkowska, *Tradycyjny model opracowania zasobu archiwalnego i jego znaczenie w dobie współczesnej*, „Archiwa – Kancelarie – Zbiory”, nr 1 (3), 2010, s. 113.

¹⁷ K. Konarski, *Wstęp do inwentarza zespołu archiwalnego. Zasady opracowania*, „Archeion”, t. 21, 1952, s. 192-201.

¹⁸ E. A. Mierzwa, *Historyka*, Piotrków Trybunalski 2001, s. 44.

¹⁹ M. Hlebionek, s. 161. Na marginesie zostawmy w tym miejscu zarzuty postmoderni-

byłby to przecież tylko wycinek wszystkich kierunków badań historycznych wykorzystywanych w archiwistyce, takich jak: historia powszechna, narodowa, regionalna, gospodarcza, kultury, społeczna, polityczna, ustroju, wojskowości, literatury, sztuki i wychowania *etc.* Z pewnością przejmuje archiwistyka cały wachlarz nauk pomocniczych historii, które stają się jej naukami, gdyż, jak słusznie zauważył onegdaj Artur Górak – „zarówno w aspekcie naukowym jak i dydaktycznym, potrzebuje nauk dających poznawać źródła historyczne, jakkolwiek by się one nie nazywały”²⁰.

Omawiając działalność archiwalną dotychczas skupialiśmy się na tym, co dzieje się w murach archiwów. Tymczasem są czynności, które wykonuje się również na zewnątrz, na tzw. przedpolu archiwalnym oraz w laboratorium naukowym historyka. Wiąże się z nimi ważne pytanie, kto powinien interpretować historię? Odpowiedź wydaje się oczywista i wraz z Arturem Górką przekonywaliśmy przed dekadą, że „jedynym uprawnionym interpretatorem przeszłości jest historyk – nie publicysta, polityk czy sąd, jak zdarza się ostatnio. Dlatego w archiwach powinni pracować archiwiści przygotowani do tego na studiach historycznych (obdarzeni wrażliwością historyczną), a selekcja archiwalna powinna odbywać się na zamówienie środowisk historyków zawodowych”²¹. Dlaczego? Ponieważ „zagadnienie selekcji archiwalnej jest kluczowe dla pracy historyka”²². To zadanie pracowników archiwów historycznych jest wynikiem zjawiska masowości produkcji aktowej, które można obserwować od drugiej połowy XX wieku. Konstatacja tego zjawiska oraz jego wpływ na bazę źródłową historyków stały się podstawą do wielu analiz dotyczących polityki archiwalnej z nim związanych²³. Skoro masowość produkcji akt uniemożliwia zachowanie wszystkiego – postanowiono zachować tylko jej niezbędną część. Jaką? – o tym właśnie decydować miała selekcja. W ten sposób wypracowano w Polsce kanon kryteriów stosowanych przy selekcji archiwalnej, wśród których standardowo wymieniane są:

---

stów wobec historyków-archiwistów (archiwistyki?), że jako związani od zarania z organami władzy, są źródłem zjawiska tzw. *historyka dworskiego*, E. A. Mierzwa, s. 53.

²⁰ A. Górak, *Nauki pomocnicze historii jako nauki pomocnicze archiwistyki w dydaktyce Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny”, t. 15, 2018, nr 2, s. 36.

²¹ A. Górak, D. Magier, *Selekcja archiwalna jako konstruowanie zasobu źródeł historycznych*, „Archiwa – Kancelarie – Zbiory”, nr 2 (4), 2011, s. 131. (131-143)

²² Tamże.

²³ Zob. choćby: B. Schwineköper, *Zagadnienie masowości akt w archiwach*, „Archeion”, t. 25, 1956, s. 221-235; B. Kroll, *Uwagi w sprawie rozmiarów narastającego zasobu archiwalnego i ich wpływ na perspektywy działalności archiwów*, „Archeion”, t. 57, 1972, s. 75-84; B. Ryszewski, *Problemy i metody badawcze archiwistyki*, Toruń 1985, s. 28-35; Z. Chmielewski, *Metodyczne aspekty wartościowania akt*, „Archeion”, t. 82, 1987, s. 20-42; Z. Chmielewski, *Archiwistyka wobec problemu masowości akt współczesnych*, „Archeion”, t. 100, 1999, s. 51-68.

- w fazie pierwszej:
  - pochodzenie;
  - typowość;
  - unikatowość.
- w fazie drugiej:
  - treść;
  - dawność
  - cechy zewnętrzne;
  - sposób wykonania;
  - stan zachowania²⁴.

Zauważmy, że ocena większości powyższych kryteriów wymaga umiejętności z zakresu nauk pomocniczych historii, a zatem – warsztatu naukowego (i wspomnianej już wyżej wrażliwości) historyka.

Zauważmy przy tym, że historyk wykonuje w tym zakresie niejako funkcje pomocnicze względem archiwistyki. Zwraca na to uwagę postmodernistyczna metodologia, która piórem Haydena White'a artykułuje myśl, iż „same dane na temat przeszłości nie są danymi ściśle *historycznymi*, a sama wiedza oparta na takich danych nie jest wiedzą ściśle *historyczną*. Takie dane należy raczej nazywać »archiwalnymi«, jako że mogą być obiektem badań każdej dyscypliny (...)”²⁵. Byłoby to ciekawe spostrzeżenie, zwłaszcza w kontekście twierdzeń, że historia nie ma właściwie żadnych metod i, jak zauważa Paul Veyne, „nie narzuca żadnych norm, nie kierują nią żadne reguły, nic nie jest dla niej niedopuszczalne”²⁶. W odróżnieniu od archiwistyki, która – jako nauka stosowana – w większej mierze poszukuje ścisłości niż widziana w sposób pomocniczy dla niej historia.

Pytanie czy ma to jeszcze znaczenie w kontekście obwieszczenia narodzin nowego paradygmatu badań, jakim jawi się humanistyka cyfrowa, która stanowić ma rezultat etapu digitalizacji i archiwizacji w połączeniu z upowszechnianiem komputerów i sieci oraz narodzinami cyberkultury? Czy ma znaczenie w momencie, gdy rolę humanistyki cyfrowej staje się zrozumienie i wypracowanie nowych konceptualnych modeli rozumienia człowieka, który funkcjonuje w zmieniającym się środowisku kulturowym?²⁷ Rośnie obawa, że ucyfryzowywanie historii będzie mechanizmem napędzającym jeszcze bardziej zjawisko odchodzenia od „ścisłości” badań archiwalnych ku obrazowa-

²⁴ Zob. np. *Kancelaria i archiwum zakładowe*, red. Z. Pustuła, Warszawa 2006, s. 45-46.

²⁵ H. White, *Proza historyczna*, Kraków 2009, s. 23.

²⁶ Tamże.

²⁷ R. Bomba, *Narzędzia cyfrowe jako wyznacznik nowego paradygmatu badań humanistycznych*, [w:] *Zwrot cyfrowy w humanistyce*, red. A. Radomski, R. Bomba, Lublin 2013, s. 60.

niu materiału badawczego, czy ku formie wizualizacji, kolorom, kształtom, animacjom, elementom interaktywnym²⁸. Zwiększa to oczywiście ich atrakcyjność i perswazyjność, a tym samym również charakterystyczny dla humanistyki wpływ procesu badawczego na przedmiot badań²⁹. Na gruncie archiwistyki byłoby to przecież niepożądane. W opisaniej rzeczywistości tradycyjne metody, takie jak tekst – *axis mundi* archiwalnego uniwersum – „przestają się sprawdzać i często stają się dysfunkcjonalne w dobie szybko zmieniającego się świata i ogromnych ilości danych”³⁰.

Epilog

Podsumowując powyższe rozważania stwierdzić można, że jakkolwiek pojawienie się nowych rodzajów dokumentacji powoduje coraz szersze otwieranie się archiwistyki na dziedziny wiedzy, które pozostają poza optyką historii, „wykraczając poza warsztat badawczy historyków”³¹, to jednak podkreślić należy, że zjawisko to istniało również wcześniej, zaś archiwista zawsze zmuszony był pełnić rolę swego rodzaju erudyty naukowego, łączącego w sobie wiedzę z zakresu wielu dyscyplin. Dodatkowo wykorzystującego ich metody badawcze, dla których – jak podkreślał w autobiograficznym wyznaniu Bohdan Ryszewski – solidną podstawą są „normalne studia historyczne”³².

REFERENCES – BIBLIOGRAFIA

- Bańkowski P., *Działalność naukowa i wydawnicza państwowej służby archiwalnej w Polsce Ludowej*, „Archeion”, nr 41, 1964, s.150-177.
- Bańkowski P., *Działalność naukowo-wydawnicza państwowej służby archiwalnej w Polsce Ludowej*, „Archeion”, nr 24, 1955, s. 87-96.
- Beck U., Giddens A., Lash S., *Modernizacja refleksyjna*, Warszawa 2009.
- Bomba R., *Narzędzia cyfrowe jako wyznacznik nowego paradygmatu badań humanistycznych*, [w:] *Zwrot cyfrowy w humanistyce*, red. A. Radomski, R. Bomba, Lublin 2013, s. 57-71.
- Chmielewski Z., *Archiwistyka wobec problemu masowości akt współczesnych*, „Archeion”, t. 100, 1999, s. 51-68.
- Chmielewski Z., *Metodyczne aspekty wartościowania akt*, „Archeion”, t. 82, 1987, s. 20-42.
- Chorażyczewski W., Gut P., *Historia w archiwach i archiwa w historii. Udział archiwów państwowych w rozwoju historiografii polskiej*, „Archeion”, t. 120, 2019, s. 50-88.

²⁸ Tamże, s. 65.

²⁹ U. Beck, A. Giddens, S. Lash, *Modernizacja refleksyjna*, Warszawa 2009, s. 103, 123-124.

³⁰ R. Bomba, s. 65.

³¹ M. Hlebionek, s. 152, 159-160.

³² B. Ryszewski, *O metodologii archiwistyki i teorii archiwalnej. Przegląd ogólny pięćdziesięcioletnich badań*, „Archiwa – Kancelarie – Zbiory”, nr 10 (12), 2019, s. 15.

- Ciara S., *Archiwa a uniwersytety w Krakowie i Lwowie w latach 1877/78-1918*, Warszawa 2002.
- Górak A., *Nauki pomocnicze historii jako nauki pomocnicze archiwistyki w dydaktyce Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej*, „*Wschodni Rocznik Humanistyczny*”, t. 15, 2018, nr 2, s. 29-38.
- Górak A., Magier D., *Selekcja archiwalna jako konstruowanie zasobu źródeł historycznych*, „*Archiwa – Kancelarie – Zbiory*”, nr 2 (4), 2011, s. 131-143.
- Hlebionek M., *Jakich nauk pomocniczych potrzebuje archiwistyka?* [w:] *Archiwa bez granic. Pamiętnik VII Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich. Kielce 20-21 września 2017 r.*, red. W. Chorążyczewski i K. Strykowski, Warszawa 2019, s. 151-164.
- Kancelaria i archiwum zakładowe*, red. Z. Pustuła, Warszawa 2006.
- Konarski K., *Wstęp do inwentarza zespołu archiwalnego. Zasady opracowania*, „*Archeion*”, t. 21, 1952, s. 192-201.
- Kroll B., *Uwagi w sprawie rozmiarów narastającego zasobu archiwalnego i ich wpływ na perspektywy działalności archiwów*, „*Archeion*”, t. 57 (1972), s. 75-84.
- Kwiatkowska W., *Tradycyjny model opracowania zasobu archiwalnego i jego znaczenie w dobie współczesnej*, „*Archiwa – Kancelarie – Zbiory*”, nr 1 (3), 2010, s. 107-129.
- Łodyński M., *Archiwiści i bibliotekarze*, „*Przegląd Biblioteczny*”, nr 4, 1937, s. 279-288.
- Magier D., *Organization of Archival Records in the Opinion of Archivists of State Archives in Poland Based on Results of the 2018 Survey*, „*Res Historica*”, t. 49, 2020, s. 531-543.
- Metodyka pracy archiwalnej*, red. S. Nawrocki, S. Sierpowski, Poznań 1995.
- Mierzwa E. A., *Historyka*, Piotrków Trybunalski 2001.
- Motas M., *O przepisach archiwalnych w Polsce międzywojennej (1918-1939)*, „*Archeion*”, t. 48, 1969, s. 111-137.
- Ryszewski B., *O metodologii archiwistyki i teorii archiwalnej. Przegląd ogólny pięćdziesięcioletnich badań*, „*Archiwa – Kancelarie – Zbiory*”, nr 10 (12), 2019, s. 13-23.
- Ryszewski B., *Problemy i metody badawcze archiwistyki*, Toruń 1985, s. 28-35.
- Schweineköper B., *Zagadnienie masowości akt w archiwach*, „*Archeion*”, t. 25, 1956, s. 221-235.
- Stebelski A., *Porządkowanie akt*, „*Archeion*”, t. 19/20, 1951, s. 105-138.
- Szymański J., *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2012.
- Tomczak A., *Rzut oka na dzieje archiwów polskich i na ich aktualne zadania*, „*Archeion*”, t. 43, 1966, s. 55-82.

